

Culemborg, 11 mei 2018

Tekst: Genesis 11: 1-9

Thema: 'Het lege midden'

Voorganger: ds. Henri Veldhuis

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Ruim een week geleden was ik in Rotterdam, waar ik was uitgenodigd om te spreken bij de Nakba-herdenking. 'Nakba' is het Arabische woord voor 'catastrofe', in dit geval de catastrofe voor de Palestijnen die 70 jaar geleden bij de oprichting van de staat Israël werden verdreven van hun land, - uit hun huizen, dorpen en steden.

We waren voor die herdenking bij elkaar in een Rooms-Katholieke kerk, waar de organisatoren, goedbedoeld, zowel een Palestijnse als een Israëliëse vlag hadden opgehangen aan het altaar. Er ontstond discussie over de Israëliëse vlag. Voor Palestijnen is dat de vlag van de bezetter, al zeventig jaar. En de laatste weken schieten Israëliëse scherpschutters op weerloze demonstranten in Gaza.

In de discussie heb ik toen nog een ander aspect naar voren gebracht: dat je naar mijn mening nooit vlaggen moet ophangen aan een altaar of avondmaalstafel, welke vlag dan ook. Een altaar of avondmaalstafel hoort een lege plek te zijn, een plaats die vrij is van alle menselijke meningen, discussies en projecten. Een altaar is niet voor wat *wij* allemaal hebben in te brengen, vanuit onze ego's en belangen, maar is de lege ruimte waar God zelf naar voren kan brengen wat Hij ons te zeggen heeft in Woord en Sacrament.

Over dat lege midden in onze kerk en in ons leven wil ik meer vertellen bij het verhaal over de torenbouw van Babel. Bij die 'toren van Babel' dacht de bijbelschrijver aan een zogenaamde 'ziggurat', een piramide-achtige tempeltoren die je sinds ongeveer 3000 voor Christus kon zien in de grote steden van Mesopotamië, het vlakke land van de Eufraat en de Tigris. Zo'n toren was een groot religieus bouwwerk en de trots van stad. Gewone huizen werden gebouwd van bakstenen die waren gedroogd in de zon. Maar een ziggurat werd gebouwd met dure stenen die waren gebakken in een oven.

De top van zo'n ziggurat werd gezien als de plaats waar aarde en hemel bij elkaar komen. Daar stond ook een tempel als huis van de goden. Naar boven ging een lang brede trap, zo'n trap als Jakob zag in zijn droom. Elk jaar, op het Nieuwjaarsfeest, besteeg een plechtige processie van priesters die trap om offers te brengen voor de tempel op de top.

Ruïnes van zo'n dertig ziggurats zijn bewaard gebleven. De best bewaarde vinden we in Ur, de stad waar de familie van Abraham ooit woonde. In Babel stond er ook één. Een reconstructie daarvan staat in het Pergamon-museum in Berlijn, en staat ook afgebeeld op de voorkant van de liturgie.

Van het bijbelse verhaal over de toren van Babel zijn geen parallellen in Mesopotamische mythes, zoals wel van het scheppingsverhaal en het zondvloedverhaal. Maar het verhaal van de torenbouw van Babel is wel geschreven tegen de achtergrond van een Babylonische mythe over de ziggurat van Babel. Die tempeltoren zou gebouwd zijn in opdracht van de goden.

Babylon en zijn tempeltoren zijn het middelpunt van de kosmos; de tempel op de top reikt in de hemel en is volgens de mythe het verbindingspunt tussen aarde en hemel.

Zou goed kunnen dat het bijbelverhaal van de torenbouw geschreven is tijdens de Babylonische ballingschap, toen de tempeltoren aanzienlijk was uitgebreid en verfraaid door Nebukadnezar, de machtige koning die het Joodse volk had weggevoerd, en die supertrots was op zijn prachtige hoofdstad met ziggurat. "Zie het grote Babel, dat ik gebouwd heb."

In die Babylonische context zag de bijbelschrijver de toren van Babel staan: een monument van godsdienstige trots, een toppunt van cultuur en bouwtechniek, een symbool van menselijke macht en eendracht.

Maar hoe wordt die toren gezien volgens in het verhaal van de bijbel? Als een symbool van menselijk hoogmoed, van mensen die voor zichzelf een 'naam' willen maken, die beroemd willen worden, zoals er staat.

Als de mensheid zich na de zondvloed weer verspreid heeft over de aarde, besluiten ze bij elkaar te komen in de vlakte van Sinhear, Mesopotamië, om daar een grote stad te bouwen met in het midden een ziggurat, een toren van eenheid en macht. Voor de bijbelschrijver is die toren een symbool van hoogmoed en eerzucht, van mensen die de hemel willen bestormen, die willen opklimmen naar de hoogte van God.

In het midden van Babel vind je dus geen lege ruimte, maar een wolkenkrabber van eigen streven en eigen kunnen. De naam 'Babylon' betekent in het Mesopotamisch 'poort der goden', en zo was die toren ook bedoeld: als een door mensen gebouwde poort voor de goden, die tot in de hemel reikt. Een trap die wij zelf oprichten om tot grote hoogte op te stijgen, en ons goddelijke allure aan te meten.

Uit de hoge hemel kijkt de Schepper dan naar beneden, zo vertelt het verhaal, en Hij denkt: "Wat zie ik daar toch voor gedoetje? Waar zijn die mensen toch mee bezig? Ik moet eens afdalen om het beter te zien." Je hoort de satirische toon van het verhaal. Wij denken hemelhoog te bouwen, maar God moet er om lachen, en moet eerst afdalen om het allemaal goed te kunnen zien.

En dan trekt de Schepper zijn conclusie: "Als de mensheid zó eendrachtig snode plannen smeedt, gesymboliseerd door hun éne taal, zo eendrachtig streeft naar macht, dan moet daar een eind aan komen. Want dat gaat van kwaad naar erger: samen bouwen ze aan steeds meer eigen macht, technische hoogstandjes van praalzieke bouwwerken, betere wapens die meer kunnen vernietigen, een atoombom van Babel, een internetdictatuur die de hele mensheid beheersen zal." "Ik". zo spreekt de Heer, "zal een spraakverwarring veroorzaken, zodat ze elkaar niet meer begrijpen, ruzie krijgen en uit elkaar zullen gaan."

En dan wordt de stad een *Babel*-stad vanuit de *Hebreeuwse* taal gezien: een stad van chaos. Want de schrijver denkt bij 'Babel' aan Hebreeuwse woord 'balal' wat 'in verwarring brengen' betekent. De poort der goden wordt een plaats van ruzie en verwarring.

Zo geschiedde het . . . tot op de dag van vandaag. Zo geschiedt het, als in het midden van kerk en samenleving geen lege plaats meer is, maar een toren van Babel, - of welk project dan ook van mensen die streven naar macht en succes.

In het begin lijkt het zo mooi: een groep mensen die bij elkaar komt. Ze besluiten sámen te werken aan één ideaal, één samenleving, één grote stad, met in het midden één stralend bouwwerk waarop je samen zó trots bent.

Maar wat is onze diepste drijfveer in al dat gezamenlijke streven, als we het midden van die stad niet open laten, wanneer in het midden een groot bouwwerk komt te staan, een groot ideaal of een groot leider? Dan projecteren wij onze eigen ego's en belangen op die toren of die leider die in het midden staat; want het is *mijn* stad, mijn land, mijn volk, mijn grote leider, mijn godsdienst, mijn kerk, mijn ideaal, mijn traditie en mijn vlag.

In het midden is geen ruimte meer, waar God zelf zijn eigen inbreng kan hebben; want daar liggen onze *eigen* plannen voor kerk en wereld, voor eigen leven en loopbaan. voor eigen toekomst en ambitie.

Als onze bouwprojecten dan toch mislukken, zoals de toren van Babel, als die een ruïne worden, als onze gemeenschap uiteen valt in verschillende fracties die elk hun eigen weg zoeken en elkaar zullen gaan bestrijden -, wat komt er dan in dat lege midden van onze gemeente?

Komt in dat midden ons kerkgebouw? Nee, natuurlijk niet, want dan wordt ons mooie kerkgebouw een heilige huisje waarvoor we strijden vanuit onze eigenbelang, vanuit onze eigen monumentale sentimenten. We weten wat er met heilige huisjes kan gebeuren.

Moeten we de heilige stad Jeruzalem dan beschouwen als het midden van kerk en wereld, niet Babel maar Jeruzalem, de stad waarover we zo mooi gezongen hebben aan het begin van de dienst? De stad die we graag bezoeken tijdens onze Israëltreizen? "Jeruzalem dat ik bemin, wij treden uwe poorten in!"

Nee, ook die stad mag niet in het midden staan, althans niet het Jeruzalem dat door mensen is gebouwd. Door de eeuwen heen hebben wij er een heilige stad van gemaakt van *mijn* geloof, *mijn* volk, *mijn* politiek, *mijn* ambassade.

Maar dat is niet het Jeruzalem zoals God het ons beloofd heeft als hoofstad van zijn Koninkrijk. Zijn stad is het hemelse Jeruzalem dat volgens Openbaring neerdaalt uit de hemel op het lege plein dat wij voor Hem vrij houden. Die lege plaats in ons midden, is de enige heilige plaats die we nodig hebben.

Moeten we ons streven naar 'samen-op-weg', naar fusie en integratie in het midden plaatsen, het belang van onze protestantse gemeente in Culemborg? Die uitdrukking gebruiken we wel vaak: 'het belang van onze gezamenlijke gemeente'. Maar soms lijkt dat ook wel een toren van Babel, hoe vroom die ook lijkt. Misschien verbergen we wel ons eigenbelang achter dat zogenaamde 'belang van onze gemeente', als we anderen proberen te overtuigen of tegen te spreken vanuit onze eigen visie op kerk en geloof, soms met boosheid en scherpe woorden. We kunnen zó druk bezig zijn met 'het belang van onze gemeente', met fusie en integratie, dat de avondmaalstafel figuurlijk bedolven raakt onder de éne nota na de andere, en allang niet meer leeg is.

Het zal alleen maar goed gaan met onze gemeente, met onze kerk, plaatselijk en landelijk, - het zal alleen maar goed gaan met ons leven en onze samenleving, als daarin telkens weer die lege plaats gezien wordt, de lege plaats waar God zelf zich kan openbaren: haaks misschien wel op onze plannen, verrassend en kritisch, troostend, bevrijdend, onthullend, verbijsterend soms.

Die lege plaats - waar wij God 'God' laten zijn, waar Hij onze Babylonische projecten kan saboteren, waar zijn Pinkstergeest de kop op kan steken om te waaien als een koele bries, als een krachtige storm die onze trotse torens ruïneert.

Die lege plaats wordt in het kerkelijk jaar nooit zo duidelijk als aan het einde van de Goede-Vrijdag-dienst, als de avondmaalstafel leeg wordt gemaakt: avondmaalsgerei en laken, katheders en antependium, alles gaat er af. Alleen nog maar een kale tafel.

Wat komt er dan te liggen in het midden van die lege plaats? Het dode lichaam van Gods eigen Zoon. Het dode lichaam van de éne mens die 'nee' heeft gezegd tegen onze Babylonische projecten, die slachtoffer werd van onze strijd om de macht, van onze strijd tegen het Woord van God.

Afgelopen maandag had ik mijn jaargesprek met een afvaardiging van de kerkenraad, over mijn plaats en functioneren in de gemeente. In een persoonlijke sfeer hebben we toen gesproken over het geestelijke leven van mij en van onze gemeente. We hebben tegen elkaar gezegd, dat we in al ons kerkenwerk niet moeten vergeten dat het om God zèlf gaat. Het centrum van ons leven, van geloof en kerkenwerk ligt niet in onszelf, maar *buiten* ons zelf, in dat lege midden van God.

Als we dat besef beleven in ons kerkenwerk, ook in ons vergaderwerk: dat het om God gaat, dán zullen we één geïntegreerde gemeente van Christus zijn, waarin we veel betekenen voor elkaar en de samenleving.

Juist op deze Eerste Pinksterdag spreek ik de hoop uit dat *meer* gemeenteleden, en ook *meer* jonge gezinnen, weer trouwe kerkgangers worden. Want zonder regelmatige kerkgang is het niet gemakkelijk zo'n lege plaats in je leven te houden voor God, een lege plaats in het midden van je gezin, in je relatie, in je drukke werkweek; een lege plaats die niet wordt bezet door jouw smartphone, - de plaats waar God zelf kan spreken, waar jouw geloof gevoed kan worden. Zonder wekelijkse liturgie, - thuis en in de kerk -, zal die lege plaats worden volgebouwd met torentjes van Babel, zul je niet tot rust komen, zul je worden geleefd door ambities, zorgen en de waan van de dag.

Pinksteren is het feest van de Geest, van de wind die heilige huisjes omgooit, die ruimte schept in ons leven waar God kan spreken en troosten, waar liefde kan groeien, waar vreemdelingen asiel vinden, waar verloren mensen bij elkaar thuiskomen, waar ruimte is voor een feest van mensen van alle talen en volken, mensen van zoveel kleuren als de bloemen in de zijbeuk (symbolisch bloemschikken).

Als er al een vlag zal hangen aan het altaar van Gods Koninkrijk, zal het de vlag zijn van de regenboog, een antependium met alle kleuren van alle talen en alle volken.

Amen

Gebed van Eerste Pinksterdag

Geest van God,
Geest van troost,
van vrijheid en verzoening,
om U bidden wij,
en naar U verlangen wij.

Want zonder uw inspiratie en kracht
blijven onze woorden leeg,
onze daden lusteloos.
Zonder uw Geest krijgt ons hart
geen vleugels.

Geest van God,
Door U zal Christus tot ons spreken,
door U worden wij zijn gemeente.

Kom, o Heilige Geest
op deze Eerste Pinksterdag.
Amen